

Sloboda izražavanja – presude Evropskog suda za ljudska prava

Bilten LXIV: NOVINARSKA ETIKA

Evropski sud za ljudska prava je u jednom broju presuda obrazložio potrebu da novinari izvještavaju u skladu s pravilima novinarske etike. Ovo je posebno važno onda kada novinari izvještavaju o nedozvoljenom postupanju, kao što je korupcija, i u slučajevima kada se takve tvrdnje ispostave netačnim. Prema praksi Evropskog suda za ljudska prava, novinari mogu da se pouzdaju u pravo na slobodu izražavanja i odbrane od optužbi za klevetu samo ako su postupali etično i objavljivali priče koje su u javnom interesu. Prema praksi Evropskog suda osnovne obaveze poštovanja etike, su provjeravanje tačnosti informacije, izbjegavanje obmanjujuće montaže i lažnog prikazivanja podataka i izbjegavanje nepotrebnog senzacionalizma u izvještavanju, što se sve razmatra prema okolnostima svakog pojedinog slučaja.

- ***Bladet Tromsø i Stensaas protiv Norveške***, predstavka br. 21980/93, presuda od 20. maja 1999 (novinari imaju pravo da se pouzdaju u informacije iz zvaničnih izvještaja bez obaveze da sami provjeravaju istinitost tih informacija)

Predmet se tiče serije novinskih članaka o lovu na foke. Novinari su pribavili zvanični izvještaj Ministarstva ribarstva, koji je sadržao tvrdnje o nizu kršenja propisa o lovu na foke i navode protiv pet članova posade jednoga broda, čija imena su navedena. Izvještaj je, između ostalog, sadržao i navod da je fokama odstranjena koža dok su još bile žive. Ministarstvo ribarstva je povuklo izvještaj, ali su novine objavile članak inspektora koji je napisao izvještaj i koji je ponovio neke od navoda. Zatim je uslijedilo objavljivanje punog izvještaja uz brisanje imena pojedinaca protiv kojih su bile iznijete tvrdnje. Jedan broj ribolovaca, koji je osporio nadležnost službenika koji je sačinio izvještaj, pokrenuo je postupak zbog klevete i, prema odluci domaćih sudova, navodi čija tačnost nije mogla da se dokaže bili su klevetnički.

Evropski sud za ljudska prava je smatrao da bi izveštaje trebalo sagledati u odnosu na kontinuirano izveštavanje medija o lovu na foke, i široko rasprostranjen javni interes o ovoj praksi. Tokom kasnih 1980-ih, navedeni list je skoro svakodnevno objavljivao različite poglede na ovo pitanje, uključujući i sopstvene komentare, kao i komentare Ministarstva ribarstva, Norveške mornarske federacije, udruženja Greenpeace i samih lovaca na foke. Izveštavanje je stoga bilo uravnoteženo. Sud je posebno razmatrao da li je od novinara trebalo zahtijevati da provjere istinitost navoda u okviru dužnosti novinara da "obezbjedi

tačne i pouzdane informacije u skladu sa novinarskom etikom". Ovo je bilo posebno važno utvrditi imajući u vidu da su ribari poricali navode i doveli u pitanje nadležnost službenika koji je sačinio izvještaj. U ovom slučaju, Sud je utvrdio da odgovor na postavljeno pitanje zavisi od prirode i stepena клевете u konkretnom slučaju. Iako su neke od optužbi bile relativno ozbiljne, Sud je utvrdio da kritika nije predstavljala napad usmjeren protiv članova posade ili bilo kojeg člana lično. Sud je takođe primjetio da su novine razumno smatrale zvanični izvještaj mjerodavnim i naveo da štampa ima pravo da se, kada doprinosi javnoj debati o pitanjima od legitimnog interesa, oslanja na sadržaj zvaničnih izvještaja bez obaveze da nezavisno istražuje informacije iz takvih izvještaja. Ministarstvo nije javno izrazilo sumnju u vezi sa tačnošću kritike niti je postavilo pitanje nadležnosti službenika, a nije sugerisano ni da je list postupao u suprotnosti sa zakonom o povjerljivosti podataka.

- ***Stoll protiv Švajcarske***, predstavka br. 69698/01, presuda od 10. decembra 2007. (neetičnim senzacionalističkim izvještavanjem otkrivene povjerljive informacije)

Riječ je o novinaru koji je osuđen na novčanu kaznu zbog objavljivanja povjerljivog izvještaja švajcarskog ambasadora u SAD o strategiji koju je švajcarska Vlada trebalo da usvoji tokom pregovora sa Svjetskim jevrejskim kongresom i švajcarskim bankama o obeštećenju žrtava holokausta na račun deponovanih sredstava u švajcarskim bankama.

Veliko vijeće Evropskog suda za ljudska prava je reklo da, načelno, pravo na slobodu izražavanja štiti objavljivanje povjerljivog materijala u slučajevima kada to služi javnom interesu. Međutim, Sud je smatrao da je objelodanjanje djelova ambasadorovog izvještaja imalo negativne posljedice na pregovore, posebno zbog članaka napisanih na izuzetno senzacionalistički način, koji su pratili objavljivanje izvještaja. Sud je primjetio da je novinar, podnosilac predstavke, morao znati da je objavljivanje izvještaja krivično djelo. S toga, uzimajući u obzir i relativno nisku novčanu kaznu koja mu je izrečena, Sud nije utvrdio da je prekršeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Treba napomenuti da je pet sudija (od ukupno 17) izrazilo neslaganje sa presudom, našavši da se većina sudija, po njihovom mišljenju, nepotrebno fokusirala na senzacionalističku prirodu članaka umjesto na značaj pitanja od javnog interesa.

- ***Cumpăna i Mazăre protiv Rumunije***, predstavka br. 33348/96, presuda od 17. decembra 2004. (novinari su iznijeli neetične tvrdnje o korupciji bez činjenične osnove)

Predmet se odnosi na novinski članak koji je doveo u pitanje zakonitost ugovora koji je gradsko vijeće zaključilo sa privatnom kompanijom za uklanjanje nepropisno parkiranih automobila. U članku je pomenut bivši zamjenik gradonačelnika i pravni stručnjak koji je, u međuvremenu, postao sudija, što je praćeno crtežom koji je prikazao sudiju na ruci zamjenika gradonačelnika koji je nosio torbu novca na kojoj je bilo napisano ime kompanije. Oni su pokrenuli postupak zbog клевете u kojem su uspjeli; novinari su novčano kažnjeni, izrečena im je kazna zatvora (koja nikada nije izvršena jer su u međuvremenu pomilovani) i zabranjeno im je obavljanje novinarske profesije u trajanju od godinu dana.

Evropski sud je primjetio da je predmet izvještavanja bilo pitanje od javnog interesa, i postavio pitanje da li su novinari postupili u skladu sa novinarskom etikom. Utvrđeno je da novinari nijesu postupali u skladu sa etikom. Zaključeno je da su novinari prikazali iskrivljen pogled na stvarnost i da svoj izvještaj nijesu zasnovali na činjenicama. Sud je takođe uzeo u

obzir da novinari nisu bili zainteresovani za sopstveno suđenje, nijesu pratili pretres, nijesu naveli bilo kakav osnov za žalbu i propustili su da obezbijede bilo kakav dokaz za tvrdnje koje su iznijeli. Mada su se novinari pozivali na povjerljivost izvora, Sud je smatrao da su mogli obezbijediti dokaze i bez njihovog otkrivanja. Iako su se novinari oslonili i na revizorski izveštaj, ovaj izveštaj nije išao tako daleko, kao što su otišli novinari, u tvrdnjama o nečasnom postupanju osoba koje su novinari imenovali. Sud je zaključio da je težina izrečene krivične sankcije prekršila njihovo pravo na slobodu izražavanja, dok sama po sebi osuda zbog klevete u ovom slučaju ne predstavlja kršenje.

- ***Monnat protiv Švajcarske***, predstavka br. 73604/01, presuda od 21. septembra 2006. (od emitera koji obrađuje aktuelne teme od velikog javnog značaja ne može se zahtijevati da zvanične stavove o nekom pitanju predstavlja kao svoje)

Presuda se odnosi na novinara koji je emitovao dokumentarac, koji je počeo sa podsjećanjem na istoriju Švajcarske tokom Drugog svjetskog rata, onako kako su ga stanovnici tog vremena doživjeli i kako se istorija više godina predavala u školama. Švajcarska je prikazana kao hrabra zemlja, koja je, uprkos svojoj neutralnosti, bila na strani demokratije, dakle na strani Saveznika. Program se nastavio s oštrim kritikama pozicije Švajcarske od strane javnih ličnosti, i sa suprotnim mišljenjima koje su iskazali građani koji su živjeli u vrijeme rata. Tada je prikazan stav Švajcarske i njenih vođa, naglašavajući njihov navodni afinitet prema krajnjoj desnici i njihovu sklonost zbližavanju s Njemačkom. Ovo je popraćeno analizom pitanja antisemitizma u Švajcarskoj, njenih ekonomskih veza s Njemačkom, s naglaskom na pranje nacističkog novca u Švajcarskoj i na ulogu švajcarskih banaka i osiguravajućih društava u pitanjima nevraćene jevrejske imovine. Program je uzbudio javnost. Pritužbe gledalaca, koji su se pozivali na kršenje Saveznog zakona o radiju i televiziji, podnijete su Nezavisnom žalbenom vijeću za radio i televiziju. Ovo žalbeno vijeće je našlo da je program prekršio propise o emitovanju radijskih i televizijskih emisija prema kojima su informativni programi obavezni da objektivno izvještavaju na način da predstavljaju brojnost i raznolikost mišljenja. Navedenom odredbom je isto tako bilo propisano da se lični stavovi kao takvi ne smiju iznositi. Dalje, Žalbeno vijeće je odlučilo protiv podnosioca predstavke i zatražilo da posebnim mjerama popravi učinjenu povredu.

Evropski sud za ljudska prava je utvrdio da je na ovaj način prekršeno pravo novinara na slobodu izražavanja. Sud je naveo da novinari moraju da djeluju "u dobroj vjeri i obezbeđuju pouzdane i precizne informacije u skladu sa novinarskom etikom", kao i da "audiovizuelni mediji imaju neposrednije i snažnije dejstvo od štampanih medija". Takođe, navedeno je da se navedni program na ozbiljan način bavio trenutno aktuelnom temom od javnog interesa. Sud je stoga utvrdio da od novinara, koji je dobro poznat, ne bi trebalo da se zahtijeva da jasno naznači da program predstavlja njegove "subjektivne" stavove koji ne predstavljaju "jedinu istorijsku istinu" (koja, kako je Savezni sud takođe istakao, ne postoji u odnosu na istorijske događaje). Zaključeno je da je novinar postupao savjesno.

- ***Radio France i drugi protiv Francuske***, predstavka br. 53984/00, presuda od 30. marta 2004. (saopštavanje u etar informacija o navodnom učešću u genocidu je bilo nemarno i klevetničko)

Presuda se tiče serije kratkih emisija koje u kojima je pomenut i članak iz magazina u kojem je bio napisano da je Mišel Junot, zamjenik guvernera oblasti Pithiviers u periodu od 1942. do 1943. godine, koji se i dalje bavio politikom osamdesetih godina, nadgledao deportaciju hiljadu Jevreja. Novinari su bili osuđeni za klevetu, kažnjeni novčanom kaznom u iznosu od 3.000 eura, a presuđeno je i da plate g. Junotu 7.000 evra na ime odštete; francuski sudovi su utvrdili da su emitovanjem navoda iz članka povrijeđeni čast i dostojanstvo g. Junota.

Evropski sud za ljudska prava je utvrdio da elektronski mediji moraju da postupaju savjesno (u dobroj vjeri) da bi se obezbijedile tačne i pouzdane informacije u skladu sa novinarskom etikom. Međutim, Sud je takođe naveo da novinarska sloboda obuhvata i moguće pretjerivanje ili čak provokaciju; i da je opšti uslov da se novinari sistematski i formalno distanciraju od citiranih sadržaja koji mogu da uvrijede ili provociraju druge ili štete njihovom ugledu nije u skladu sa ulogom štampe da pruža informacije o aktuelnim događajima, mišljenjima i idejama. Napomenuto je da je emiter prenio objavljene informacije, sistematski se referišući na njihov izvor - detaljan i dobro dokumentovani članak i intervju koji je objavljen u renomiranom magazinu. Dakle, nije mogao biti optužen da je propustio da djeluje savjesno samo zašto što ih je emitovao. Međutim, emiter je takođe tvrdio da je g. Junot priznao "da je organizovao odlazak konvoja deportovanih u Dransi". Ova optužba nije tačno odražavala sadržaj objavljenog članka. Sud je zaključio da, s obzirom na izuzetnu ozbiljnost tvrdnji koje su netačno pripisane g. Junotu, i namjeru da se nekoliko puta dnevno ove informacije ponove u okviru vijesti koje se emituju na cijeloj teritoriji Francuske, novinar je trebao postupi sa najvećom oprežnošću i pokaže posebnu umjerenost. Zbog toga, osuda za klevetu nije prekršila pravo novinara na slobodu izražavanja.

- ***Flux protiv Moldavije***, predstavka br. 22824/04, presuda od 29. jula 2008. (neprofesionalno postupanje lista koji je objavio dva klevetnička članka na štetu direktora škole)

Presuda se odnosi na slučaj objavljivanja anonimnog pisma u novinama, u kojem je nekoliko roditelja kritikovalo trošenje školskih sredstava od strane direktora škole, navodeći i da je primio mito za upis djece u školu. Direktor škole je objavio odgovor na taj članak u drugim novinama, jer su prve novine (podnosilac predstavke) odbile da objave njegov odgovor, da bi zatim objavile članak koji objašnjava zašto su odbili da objave direktorov odgovor i koji je sadržao nove navode o podmićivanju. Direktor škole je pokrenuo postupak zbog klevete, nakon čega je list osuđen.

Evropski sud za ljudska prava je smatrao da osuđujućom presudom nije prekršeno pravo novinara. Sud je utvrdio da novinari nijesu postupali etično i iznio principe na osnovu kojih je cijenio slučaj: (1) prirodu i stepen klevete u konkretnom slučaju, (2) način na koji je sporni članak napisan i (3) u kojoj mjeri je podnosilac predstavke razumno mogao smatrati svoje izvore pouzdanim u vezi sa navodima koje je objavio. Odgovor na poslednje pitanje treba dati u okolnostima koje su postojale u vrijeme objavljivanja pisma. Nakon primjene ovih principa, Sud je posebno kritikovao novine koje nijesu ni pokušale da kontaktiraju direktora, uprkos ozbiljnosti optužbi sadržanih u anonimnom pismu, kao i zbog činjenice da novine nijesu na bilo koji način istražile navode iz pisma.

Štaviše, novine su odbile da objave direktorov odgovor na pismo, smatrajući ga uvredljivim iako jezik koji je korišćen u odgovoru ne opravdava ovu ocjenu. Objavljivanjem drugog članka, Sud je smatrao vidom odmazde protiv osobe koja je dovela u pitanje profesionalizam

novina. Ton koji je korišćen u drugom članku je ukazivao na ismijavanje, a sam članak na navodnu vezu lične prirode između direktora i nastavnice, bez bilo kakvih dokaza. Sud je ponovio da pravo na slobodu izražavanja ne treba posmatrati kao apsolutno pravo da se djeluje na neodgovoran način optuživanjem pojednaca da su počinili krivična djela bez dokaza koji bi potkrijepili ove tvrdnje.

- ***Pedersen i Baadsgaard protiv Danske***, predstavka br. 49017/99, presuda od 17. decembra 2004. (osuda za klevetu zbog iznošenja konkretnih neutemeljenih navoda protiv službenika policije ne predstavlja kršenje prava na slobodu izražavanja)

Presuda se tiče televizijskog programa koji se bavio suđenjem osobi koja je bila osuđena na kaznu zatvora od 12 godina zbog ubistva supruge. U programu je kritikovan način na koji je policija sprovodila istragu i istraživano je da li je donijeta pogrešna presuda. Posebno, u programu je naglašen navodni propust organa da istraže izjavu uzetu od vozača taksija koji je pružio alibi optuženom. Komentator u programu je pitao: „Zašto je bitan dio objašnjenja vozača taksija nestao i ko je je u u policiji ili državnom tužilaštvu odgovoran za to?... Da li je (ime šefa policije) odlučio da izvještaj ne treba da bude uključen u spise predmeta? Ili, da li su on i glavni inspektor sakrili izjavu svjedoka od odbrane, sudije i porote?“ Navedena su imena šefa policije i glavnog inspektora koji su bili nadležni za vođenje istrage uz pokazivanje njihove fotografije. Slučaj je ponovo otvoren, a osumnjičeni je na kraju oslobođen - mada ne na osnovu dokaza koji je pružio vozač taksija. Kasnijim preispitivanjem policijske istrage utvrđeno je da policija generalno nije dala priliku svjedocima da pročitaju svoje izjave. Ipak, dva policijska službenika koja su imenovana u televizijskom programu su tužili zbog klevete i uspjeli u postupku.

Evropski sud za ljudska prava je razmatrao da li su imenovanjem policajaca, novinari postupali u dobroj veri i u skladu sa uobičajenom novinarskom obavezom da provjere činjenične tvrdnje. Ovo se zahtjevalo kako bi se novinari oslonili na dovoljno tačan i pouzdan činjenični osnov, što bi se moglo smatrati srazmjernim prirodi i stepenu ozbiljnosti njihovih tvrdnji, obzirom da ozbiljnija optužba zahtijeva i čvršći činjenični osnov. Sud je dalje smatrao da je emisija emitovana u udarnom terminu na nacionalnoj televiziji i u programu posvećenom objektivnosti i pluralizmu pa je stoga emisiju vidio široki krug publike. Sud je takođe uzeo u obzir da elektronski mediji često imaju mnogo neposredniji i snažniji uticaj od štampanih medija, kao i da je optužba šefa policije bila veoma ozbiljna i da bi podrazumijevala krivično gonjenje da se ispostavlja tačnom. Sud je takođe uzeo u obzir da su novinari imali samo jedan izvor na osnovu kojega su iznijeli navode protiv službenika policije – vozača taksija. Novinari nijesu učinili ništa da provjere tačnost tih optužbi, iako su mogli lako provjeriti dio njih. Sud je takođe primjetio da vozač taksija ni u jednom trenutku nije saopštio navode koje su iznijeli novinari, dakle, objavljenje tvrdnje su bile njihov zaključak. Zbog toga, osudom zbog iznošenja konkretnih i neosnovanih optužbi protiv službenika policije nije bilo prekršeno pravo novinara na slobodu izražavanja.

- ***Jucha i Žak protiv Poljske***, predstavka br. 19127/06, presuda od 23. oktobra 2012. (prekršeno je pravo na slobodu izražavanja osudom za klevetu novinara koji su postupali etično)

Podnosioci predstavke su glavni urednik i novinar poljske novine *TEM!*. Osuđeni su za klevetu lokalnog odbornika u novinskom članku, zbog tvrdnji da je prekršio zakon otkrivajući povjerljive informacije i vršeći pronevjeru u svojoj predizbornoj kampanji.

- Evropski sud je utvrdio da je presuda povrijedila pravo ovih novinara na slobodu izražavanja: iako su njihovi tekstovi bili kritičke prirode i navodi ozbiljni, novinari su postupili odgovorno i u dobroj vjeri. Stupili su u kontakt sa značajnim brojem bivših odbornikovih saradnika i drugim lokalnim političarima da bi stekli što objektivniju sliku o odborniku. Tražili su od njega da se izjasni o sudskim predmetima u koje je bio uključen, a on je odbio njihove zahtjeve. Pored toga, sadržaj i ton novinskih tekstova bili su, sveukupno, prilično uravnoteženi i nije se moglo reći da su predstavljali proizvoljan lični napad. Domaći sudovi su razmatrali samo pojedine pasuse spornog teksta i zanemarili opšte kritičko mišljenje o aktivnostima odbornika, podržano informacijama iz različitih izvora. S obzirom na njegov kontroverzni položaj u društvu, dokazan izjavom opštinskog savjeta koju su potpisali trideset četiri odbornika, odbornik je trebalo da pokaže veći stepen tolerancije prema oštrim primjedbama o njegovom postupanju ili politici. Evropski sud je konstatovao i da je određeni stepen pretjerivanja i neumjerenosti dozvoljen za one koji učestvuju u javnoj raspravi o pitanjima od opšteg interesa.
- ***Rusu protiv Rumunije*** (predstavka br. 25721/04), 8. mart 2016: **osuda novinara koji nije opovrgao netačne navode o osumnjičenom nije prekršila pravo na slobodu izražavanja**

Novinar je objavio članak o krivičnoj istrazi povodom provale, u kome je imenovao glavnog osumnjičenog i naveo da je u bjekstvu. Otac osumnjičenog je odmah pisao novinama, objašnjavajući da je nemoguće da je njegov sin počinio provalu jer je u to vrijeme bio u Italiji. List je objavio ovo pismo. Nakon toga, osumnjičeni je podnio krivičnu prijavu za klevetu, žaleći se da, iako je pismo njegovog oca bilo objavljeno, članak nije bio demantovan kao što je on to tražio. U konačnoj presudi iz januara 2004. sudovi su najzad oslobodili novinara osude za klevetu, zaključivši da su informacije koje je objavio bile obezbijeđene od strane lokalne uprave policije. Međutim, smatrali su da je tvrdnje iz članka trebalo opovrgnuti čim je postalo jasno da je informacija bila pogrešna, pa su naredili novinaru da plati oko 270 eura odštete.

Evropski sud za ljudska prava je konstatovao da ova presuda nije prekršila pravo na slobodu izražavanja. Sud je zaključio da, iako se članak ticao pitanja od javnog interesa, nakon njegovog objavljivanja policija jeste obustavila potragu za osumnjičenim, tj. oslobodila ga je svake sumnje. Samo objavljivanje očevog pisma nije bilo isto što i demant novinskog izvještaja. Sud je istakao "važnost prava osobe koja se osjeća oštećeno novinskim člankom na ispravku, sa odgovarajućom obavezom novinara ili novina" i zaključio da neobjavlivanjem demanta "[novinar] nije postupio u skladu sa principima novinarske etike, koji od njega zahtijevaju da jasno i eksplicitno ispravi bilo koju objavljenu informaciju za koju se ispostavilo da je pogrešna ili klevetnička". Sud je uzeo u obzir i relativno nizak iznos dosuđene odštete.

U okviru presude postoji i oštro izdvojeno mišljenje dvojice sudija, uključujući i predsjednika vijeća - sudije Sajo.

- ***Yordanova i Toshev protiv Bugarske***, predstavka br. 5126/05, presuda od 2. oktobra 2012. (osuda za klevetu krši pravo na slobodu izražavanja kada je novinar postupao etično čak i ako je bilo nekog senzacionalizma u izvještavanju)

Predstavku su podnijeli novinar i glavni urednik bugarske novine *Trud*. Oni su objavili tekstove u kojima su kritikovali bivšeg službenika Ministarstva unutrašnjih poslova koji je bio pod istragom zbog zloupotrebe službenog položaja. Novinari su zbog tih članaka proglašeni krivim za klevetu.

Evropski sud je utvrdio da njihova osuda zbog klevete predstavlja kršenje prava na slobodu izražavanja. Sud je naveo da tekstovi odražavaju stavove policije i tužilaštva u vezi navoda o ozbiljnom prekršaju i da nema nikakve sumnje da su bili od velikog javnog interesa. Iako sloboda izražavanja podrazumijeva i "dužnosti i odgovornosti", Sud je našao da su novinari u ovom slučaju postupali u skladu s ovim dužnostima: oslonili su se na zvanična policijska dokumenta čiju vjerodostojnost nisu bili dužni da provjeravaju, a informacije o ovom slučaju objavila je i pres služba Ministarstva unutrašnjih poslova i kasnije distribuirala Bugarska telegrafska agencija. Novinari nisu usvojili ove navode kao svoje; iako su novinari pribjegli stepenu "senzacionalizacije" priče, to je bilo legitimno u kontekstu njihove dužnosti izvještavanja o novostima. Sud je našao da se od novinara ne može očekivati da djeluju uz potpunu objektivnost i da im se mora dozvoliti izvjestan stepen pretjerivanja ili čak provokacije, i činjenica da članci i njihovi naslovi sadrže izraze osmišljene da privuku pažnju javnosti ne predstavlja samo po sebi problem. U člancima nije neopravdano korišćen uvredljiv jezik. Konačno, Evropski sud je naglasio da domaći sudovi, odlučujući u slučajevima kao što je ovaj, treba da uzmu u obzir mogući uticaj svojih odluka na medije uopšte.

Pripremio: Peter Noorlander, direktor Media Legal Defence Initiative u saradnji sa HRA

Bilteni se objavljuju u okviru projekta koji finansira Ambasada Australije u Beogradu kroz *Direct Aid Program*.
